

СТОЯН ШАНГОВ – СИНЪТ НА ТРАКИЯ, ОТ ЕНИДЖИЯ ДО „ВЕЧЕРНА ПОЩА“

*Големият български вестникар в спомените
на племенника си Симеон Лазаров*

Златка Михайлова

Навършват се 100 години от кончината на Стоян Стойков Шангов (1867-1925), именит български общественик, журналист, познавач на историята, издател на един от най-значимите български вестници от първата половина на XX век – „Вечерна поща“. Той остава в историята на журналистиката ни като родоначалник и създател на нашенския сензационен печат.

Роден е през 1867 г. в лозенградското село Ениджия, в което живеят само българи до 1913 г., когато са насилствено изселени от турската армия. След трети клас родителите на Стоян го изпращат да учи в Одрин заедно с брат му Калоян. „Стойан емигрирал в България. Учителствал една година в хасковските села и се заселил в Пловдив. Имал голяма наклонност към литературата и журналистиката. В Пловдив се свързал с журналисти и сътрудничел на излизащите там вестници“. Така пише за своя вуйчо роденият също в Ениджия Симеон Лазаров (1896-1976) в своите автобиографични бележки „Слово за следовници“. Повече страници за близкия си родственик той отделя в книгата си „Ениджия – една България, останала в миналото“, издадена в Свиленград посмъртно от внучките му с помощта на фондация „Баш Клисє“. В нея той нарича Шангов и още

няколко свои земляци „гордост и слава на Ениджия и нейното героично минало“.

В Пловдив Стоян Шангов започва да публикува в местните вестници. Поместените материали имали неочакван успех. Те обърнали вниманието на негови колеги и повдигнали престижа му, което окончателно предопределило неговата бъдеща професия – журналистиката. Нямаме точни сведения кога Шангов е отишъл в София, но се предполага, че това е станало през 1896-а. Тогава той е бил на 29 години. Никого не познавал, но според неговия съвременник и колега Георги Николов бил достатъчно интелигентен и с жив темперамент, за да се посвети на журналистиката, пише Лазаров, като се позовава на „История на българския всекидневен печат 1877-1932 г.“ и на други източници.

С хумористичния вестник „Глад“ през 1896 г. Шангов предизвикал сензация сред своите читатели. Осмивал ситите, величаел гладните. Този хумористичен лист просъществувал кратко и от 1 април 1897 г. Шангов станал редактор на вестник „Отзив“. Едновременно с това започнал и издаването на втория си хумористичен лист „Фенер“, а след него и „Дяволско шило“, илюстриран от бъдещия голям художник Петър Морозов.

През декември 1899 година се появил вестник „Поща“, който излизал два пъти седмично, с главен редактор С.С. Шангов. За да спечели читатели, Шангов дал като премия романа „Ана Каренина“ от Л. Н. Толстой. Роген в поробена земя, жаген за свобода, той започнал да критикува управлението на д-р Васил Радославов, заради което бил интерниран в Хасково.

В съдружие с двама двама висши чиновници Шангов започва да издава вестник „Вечерна поща“. Пробният брой на 24 август 1900 г. бил посрещнат много добре от читателите. Отпечатването ставало в придворната печатница,

уредили пласиране на вестника и в страната. Читателите му бързо се увеличили, а заедно с това и търговските реклами. Вестникът бил търсен и в чужбина. Първоначалното мото на изданието било „Вестник „Вечерна поща“ за политика, литература, икономия и индустрия“, но по-късно се променя на „Новини от цял свят“.

Основна тема на изданието била положението на българите в Македония и Одринско. Добър хуморист, Шангов открил рубрика „Шарен свят“, където осмивал всичко, което по негова преценка не било наред, най-вече в политическия живот на страната. Всички материали в Шанговия „Шарен свят“ били злободневни, истинска сензация за своето време, и се четели с интерес. Прицелна точка на Шанговата сатира е бил и султан Абдул Хамид, обрисуван в карикатури като олицетворение на болната турска империя.

Конкуренцията на създадения през 1902 г. вестник „Дневник“ превърнала „Вечерна поща“ в напълно модерно издание, списван по западноевропейски образец, с голямо влияние в обществения живот. Той често бил цитиран в западния печат. С неговата голяма тежест в обществото се е съобразявал дори цар Фердинанд I. Според изследвателя на българския печат д-р Борис Андреев, за времето си „Вечерна поща“ е водещ вестник на Балканите.

Стоян Шангов в редакцията на вестник „Вечерна поща“

Шангов разчитал на авторитетни сътрудници. Сред тях били Симеон Радев, кореспондент от чужбина, роденият в Хасково Георги Кожухаров, дипломат в Одрин, бъдещият председател на БАН, ръководител на Съюза на тракийските гружества в България и посланик в Прага Димитър Михалчев, родом от Лозенград, чехът Емил Чермак, наричан баща на репортажа в България, първи главен редактор на известния вестник „Лидове новини“, основател и директор на Чешката телеграфна агенция, художникът Александър Божинов, превърнал карикатурата в изкуство.

„Вечерна поща“ достигала и до родния му край. Шангов изпращал на племенника си Стойко Лазаров в Лозенград голяма връзка вестници за разпространение между учители и граждани. Заради материалите, критикуващи турската власт за безправията в Тракия и Македония, по нареждане на каймакамина вестникът престава да се получава в Лозенградско.

През 1908 г. съдружниците във вестник „Вечерна поща“ влизат в конфликт. На 19 октомври Шангов не е допуснат до редакцията от няколко въоръжени лица и е заменен като главен редактор. Година по-късно вестникът престава да излиза. След това Стоян Шангов издавал и други вестници, които обаче имали кратък живот.

Едновременно с журналистиката Шангов пише трудове по българска история и литература, граматургия, проявявал е интерес и към езикознанието и археологията. Владее сръбохърватски, руски, френски, малко английски, а така също и говорим турски език. Старите гръцки историци четял в оригинал. Издава българо-турско-френски разговорник. В книгата си „История на българите – произход и първи владетели“, преиздадена през 2020 г., той отбелязва: „Историята е великият учител на народите, как могат потомците да се поучат от грешките на своите прадеди, ако

игнорират националната си история?“

Трагичната участ на българското население в Македония и Тракия след разгрома на Илинденско-Преображенското въстание става лична трагедия и за Стоян Шангов. В мрачните дни на скръб и униние той напуска София и се отправя към пограничните райони, откъдето прииждат в България бежанци от разбунтуваните села и градове. С топли думи и скромни парични помощи той ги утешава, вдъхва им вяра и кураж.

Шангов никога не забравя своя роден край, където изнемогват в робска неволя неговите близки и съселяни, свидетелства в книгата си Симеон Лазаров. През 1906 г. журналистът вика в София по-големия си сестрин син Стойко Лазаров, който току-що е завършил трети курс на Духовната семинария в Цариград и го записва да следва на собствени разноски във Френския колеж. По-късно в София пристигат майка му и най-малката му сестра, талантлива изпълнителка на тракийски народни песни. С особена гордост той ги развежда, за да разгледат забележителностите на столицата.

През Балканската война (1912-1913) Шангов бил командирован в щаба на Втора армия, командвана от генерал Никола Иванов, като кореспондент, преводач и цензор на Българската телеграфна агенция. След падането на Одрин-

ската крепост , докато градът е за кратко в български ръце, е назначен за кмет на Одрин. След войната е един от основателите на Софийското дружество „Тракия“.

По-късно Шангов е назначен за делегат на Дирекцията за бежанците, пристигащи от Беломорска и от Източна Тракия, които настояват да бъдат настанени във вътрешността на страната – далеч от границата. Шангов ги задържа в крайграничните села и в Свиленград,

като ги уверява, че „нак ще си вземем Тракия, че това ще стане в най-близките години. И в този велик ден, в който ще възкръсне българската правда, бежанците трябва да бъдат по-близо до границата и оттук по-бързо да се завърнат по родните си места, освободени сега завинаги“ , припомня Симеон Лазаров. Шангов поддържа връзки и с българската емиграция в Америка, където „Вечерна поща“ имала значителен брой читатели. А по-късно, когато вестникът му е спрял, той е поканен за кореспондент на най-големия български емигрантски вестник в САЩ – „Народен глас“.

„С. С. Шангов умря беден. През целия си живот той служи предано, идеално и неподкупно на отечеството и народа и не ропта никога срещу съдбата си,“ гласи оценката на из-

следователя на родния периодичен печат Георги Николов . А Симеон Радев пише: „Вечерна поща“ за своето време беше всекидневник с широк обществен резонанс, той се мереше по информация с такива крупни органи на общественото мнение в Централна Европа като виенския „Нойе фрайе пресе“ и будапещенския „Пещер лойд“. Вестник „Тракия“ отбелязва: „Неговата „Вечерна поща“ беше защитник на тракийците“.

Симеон Лазаров цитира в книгата си и думите на вдовицата на Шангов: „Той имаше феноменална памет и безпогрешно си спомняше с големи подробности много политически събития, близки и далечни, а освен това владееше отлично и географията – познаваше и разказваше за най-отдалечените кътове на земята, където никога не е ходил. Затова няма никакви копия от речи, произнасяни от него“. Лазаров прибавя още един личен спомен в редовете за именития си вуйчо. С горещото си желание да стане учител в прогимназията в Свиленград той пише на Шангов да му помогне, като използва връзките си с тогавашния министър на народното просвещение Стоян Омарчевски. Не след дълго дошла заповедта за назначение като волнонаемен учител. „Изпълнена беше една моя заветна мечта“, възкликва Лазаров.

Всички съвременници и изследователи на живота и делото на сина на Тракия Стоян Шангов са единодушни: „Той издигаше знамето на националното обединение и даде пример на неуморим публицист, останал в историята с многогранната си и плодотворна творческа дейност.

Симеон Лазаров, прокуден както много други българи от родния край, работи известно време при вуйчо си Стоян Шангов, след което се установява в Свиленград. Петдесет и пет години членува в Тракийската организация, съосновател е на дружество „Тракия“ в Свиленград, съучредител на

тамошния фонд „Баш клисе“. Член на дружественото ръководство и негов председател, пет години той е щатен тракийски организатор в цялата страна. Дописник на вестник „Тракия“, „Тракийска дума“ и списание „Завет“, член на Тракийския научен институт, който наскоро отбеляза своята 90-годишнина. Автор е на очерци за тракийските села Баш Клисес и Мерхамли, за хайдутина Филчо войвода, действал в Лозенградско. Награден е със златен медал „Капитан Петко войвода“, свидетелства неговата внучка – поетесата Мариана Александрова, член на СБП. „Голямата ми гръщера завърши журналистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и е слушала лекции за един от моите прапрадядовци – Стоян Шангов“, допълва родственицата на големия български вестникар.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Стойков Симеон Л., „Ениджия – една България, останала в миналото“, Фондация „Баш клисе“, Свиленград, 2002 г.
2. Лазаров Симеон, „Слово за следовници“, ИИА „Дебора – МарБи“, гр. Дупница, 2007 г.
3. Стоян Шангов, „История на българите – произход и първи владетели“, издателство „Асеневи“, 2020 г.
4. „Вечерна поща“ (1900 – 1914), София